

การวิจัยแนวสตรีนิยม

ฉลาดชาย รมิตานนท์

การวิจัยแนวของนักสตรีนิยม (feminist research) ซึ่งในวงวิชาการปัจจุบันถือว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสังคม (social research) ประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญและขาดไม่ได้ หนึ่งการวิจัยในแนวสตรีนิยมนี้มีหลากหลายความคิด หลากหลายวิธีการ แต่อาจกล่าวรวมๆ ได้ว่ามีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือ สร้างทฤษฎีต่างๆ ที่มีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์จริงและภาษาของผู้หญิง (actual experiences and language of women) โดยการศึกษาตรวจสอบชีวิตของผู้หญิงและประสบการณ์ของพวกเธอในข้อกำหนดหรือเงื่อนไขต่างๆ ของพวกเธอเอง (โปรดดู Du Boi (1983) เป็นตัวอย่าง) อย่างไรก็ตามในระยะหลังๆ นี้เมื่อกระแสของทฤษฎีถูกลดความสำคัญลง เกิดการเน้นย้ำความสำคัญไปที่ “ความรู้” การศึกษาวิจัยแนวสตรีนิยมก็ปรับเปลี่ยนไปบ้างเช่นกัน กล่าวคือการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับการผลิตสร้างความรู้ (knowledge production) พร้อมกันนั้นก็ยืนยันว่าการผลิตสร้างความรู้เกี่ยวกับผู้หญิงนั้นมีสิ่งที่เรียกว่าวิธีวิทยา (methodology) ที่ต่างออกไปจากการสร้างความรู้หรือการวิจัยสังคมทั่วไป กล่าวคือมีวิธีวิทยาที่ถือว่าเป็นของนักสตรีนิยม (feminist methodology) ที่ชัดเจน โดยปกติแล้วคำว่า วิธีวิทยา (methodology) ในการวิจัยสังคมนั้นมีความหมายเกี่ยวข้องกับกระบวนการต่างๆ เพื่อการทำให้ความรู้ที่สมเหตุสมผล (valid) และมีอำนาจในการบังคับใช้ (authoritative) แต่ปัญหามีว่าสิ่งที่เรียกว่าความรู้ ความจริงและอำนาจนั้นล้วนเป็นประเด็นปัญหาที่จะต้องถกเถียงด้วยตัวของมันเองอยู่แล้วเมื่อนำไปตรวจสอบกับเงื่อนไขต่างๆ ในวิถีคิดที่แตกต่างกันและหลากหลาย ดังนั้นเราจึงเห็นความพยายามที่จะทำความเข้าใจกับปัญหาและความเป็นไปได้ต่างๆ ของวิธีวิทยาแบบสตรีนิยมที่มีตั้งแต่การถกเถียงแบบนามธรรมเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ความจริง (truth) และญาณวิทยา (epistemology) ไปจนถึงกระทั่งรายละเอียดของปฏิบัติการการทำงานสนามเป็นต้น

อย่างไรก็ตามหัวใจสำคัญของวิธีวิทยาในการทำวิจัยสังคม ซึ่งมีหลายแนวทางนั้นก็คือความพยายามที่แตกต่างกันไปในการตอบคำถามที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันว่า ความรู้เกี่ยวกับชีวิตทางสังคมที่ผู้คนผลิตขึ้นมาสามารถเชื่อมโยงกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง (actual reality) ได้หรือไม่อย่างไร ตัวอย่างเช่น ความคิด (ideas) ซึ่งได้แก่ทฤษฎีต่างๆ มโนทัศน์ (concepts) จิตสำนึก (consciousness) ความรู้ (knowledge) ความหมาย (meanings) ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้คนใช้จินตนาการหรือเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่ปรากฏขึ้นจริง (reality) ประสบการณ์ (experience) ตัวอย่างเช่นมโนทัศน์เรื่องอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และเพศสถานะเป็นต้น ประสบการณ์ (experience) ในความหมายว่าผู้คนที่ทั้งหลายมีชีวิตอยู่และเข้าใจ (make sense) เกี่ยวกับโลกทางสังคม (social world) และคนอื่นๆ แต่ละคนในชีวิตประจำวันของคนเหล่านั้น อย่างไรก็ตาม ตัวอย่างเช่นประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตในครอบครัว ในกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic groups) ความหมายของมัน ความสัมพันธ์ต่างๆ และปฏิบัติการทั้งหลายที่เกิดขึ้นรอบๆ หรือภายในครอบครัวก็ดี กลุ่มชาติพันธุ์หรืออื่นๆ ก็ดี วัตถุและความเป็นจริงต่างๆ (material and social realities) ได้แก่สิ่งต่างๆ ความสัมพันธ์

ทั้งหลาย อำนาจ สถาบันและพลังที่ไม่เป็นส่วนตัวทั้งหลาย (impersonal forces) ซึ่งดำรงอยู่จริงและสามารถส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนได้ไม่ว่าจะโดยที่ผู้คนเหล่านั้นตระหนักหรือไม่ตระหนักก็ตาม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ทางเพศ พ่อแม่กับลูกๆ ญาติพี่น้อง ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ เพศสภาวะ และอื่นๆ ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้ดำรงอยู่จริงโดยที่เป็นอิสระจากความรู้ที่ผู้คนเหล่านั้นมีเกี่ยวกับมัน (Ramazanoglu with Holland, 2002: 9)

วิธีการ ในที่นี้ใช้ในความหมายว่าเป็นเทคนิควิธีต่างๆ (techniques) และกระบวนการที่ใช้เพื่อสำรวจ ค้นหา ความเป็นจริงทางสังคม (social reality) และผลิตประจักษ์พยานต่างๆ วิธีการหรือเทคนิควิธีนี้ได้แก่ชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ การทำ focus groups แบบสอบถาม การวิเคราะห์เอกสาร การวิเคราะห์ตัวบท (analysis of texts) และอื่นๆ แต่ในงานศึกษาชิ้นนี้จะใช้วิธีการที่เรียกว่าการวิเคราะห์ประวัติชีวิต (analysis of life histories) เป็นหลัก

การวิเคราะห์ประวัติชีวิต ซึ่งหมายความสั้นๆ ถึงการบูรณาการปฏิบัติการส่วนตัว (personal praxis) กับการวิจัยเข้าด้วยกันนี้แท้จริงแล้วก็ไม่ใช่เป็นลักษณะเฉพาะของการทำวิจัยแนวสตรีนิยมเท่านั้น การทำวิจัยสังคมแนวอื่นๆ ที่ทำอยู่เพียงแต่ว่าในสายสตรีนิยมย้ำว่าในกระบวนการทำวิจัยนั้นต้องนำเอามโนทัศน์ใหม่ๆ ว่าด้วยเพศ เพศสภาวะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ตัวอย่างเช่นการวิจัยจะต้องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าผู้วิจัยเป็นใคร เพศสภาวะอะไร ความรู้ในชีวิตประจำวันของผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัยคืออะไร เป็นอย่างไร เป็นต้น นอกจากนี้ในกระบวนการการทำวิจัยในลักษณะนี้จะต้องรวมเอาข้อมูลจากแหล่งอื่นๆ เข้ามาด้วยมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อให้บรรลุผลอย่างที่กล่าวถึงแล้วข้างบน